

Maja Sikorska

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt. **„Fenomenologia przestępstw niezaspokożenia i egzekucyjnego niezaspokożenia roszczeń wierzyciela z art. 300 §1 i §2 kk oraz postulaty *de lege ferenda* w obliczu epidemii wirusa SARS-COV-2”** przygotowanej pod kierunkiem prof. dra hab. Wojciecha Zalewskiego

Celem rozprawy doktorskiej jest analiza i ocena regulacji przestępstwa niezaspokożenia roszczeń wierzyciela z art. 300 §1 kk i egzekucyjnego niezaspokożenia roszczeń wierzyciela z art. 300 §2 kk, praktycznych problemów związanych ze stosowaniem tych przepisów, a także analiza i ocena wpływu zachwiania w gospodarce na przestępczość gospodarczą w zakresie ww. przestępstw na szkodę wierzycieli wobec ogłoszonego w dniu 14 marca 2020 r. na terenie Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego, a następnie stanu epidemii. Celem badań jest również sygnalizacja problemu obecnie niedostrzeganego nawet przez ustawodawcę czy organy ścigania, ale który może ujawnić się szczególnie silnie w kolejnych latach. Badania mają zwrócić uwagę również na problem tzw. „luki niewypłacalności” i spowodować jak najszybszą reakcję ustawodawcy oraz podmiotów będących stronami stosunków zobowiązaniowych do wprowadzenia zmian zmniejszających skutki obostrzeń i regulacji wprowadzonych w wyniku zaistnienia kryzysowej sytuacji epidemiologicznej na przestępczość gospodarczą.

Problematyka pracy badawczej została oparta przede wszystkim na hipotezie głównej, z której wynika, że skutki epidemii koronawirusa SARS-COV-2 mogą wpływać na zwiększoną liczbę przestępstw na szkodę wierzycieli stypizowanych w art. 300 §1 i §2 kk w przyszłości, podczas gdy konstrukcja powyższych przepisów może w praktyce wciąż powodować trudności z pociągnięciem sprawców do odpowiedzialności karnej. Hipotezy o charakterze szczegółowym stanowią natomiast, że treść przepisów art. 300 §1 i §2 kk budzi liczne wątpliwości przedstawicieli doktryny oraz organów ścigania w szczególności w zakresie znamion czynu zabronionego, w tym momentu, od którego dany podmiot może ponieść odpowiedzialność karną, w związku z czym ochrona wierzycieli na gruncie prawa karego może nie być w pełni skuteczna. Ponadto względnie wnioskowy tryb ścigania przestępstwa z art. 300 §1 kk może wpływać na większą liczbę postępowań i prawomocnych skazań w odniesieniu do przestępstwa z art. 300 §2 kk niż z art. 300 §1 kk, co może skutkować istnieniem „ciemnej liczby” przestępstw z art. 300 §1 kk. Postawiono również hipotezę szczegółową, że konstrukcja przepisów art. 300 §1 i §2 kk może powodować spadek liczby wszczynanych postępowań o tej

kwalifikacji, a w konsekwencji uniknięcie odpowiedzialności przez sprawców tych przestępstw. Ponadto obowiązujące przepisy nie są w pełni skuteczne w zakresie ponoszenia odpowiedzialności przez podmioty zbiorowe za przestępstwa z art. 300 §1 i §2 kk i wymagają nowelizacji między innymi z uwagi na barierę w postaci obowiązku wydania prejudykatu wobec osoby fizycznej.

Hipotezy szczegółowe dotyczą również wpływu epidemii koronawirusa na przestępstwa stypizowane w art. 300 §1 i §2 kk. Jedną z hipotez szczegółowych stanowi, że sytuacja epidemiologiczna może skutkować zaburzeniami w funkcjonowaniu gospodarki, co w konsekwencji może wpływać na przestępczość przeciwko wierzycielom. Ingerencja ustawodawcy w gospodarkę może przyczyniać się do zmian w liczbie przestępstw przeciwko wierzycielom. Następnie, skutki wprowadzonych przepisów, w tym obostrzeń związanych z ogłoszonym stanem epidemii koronawirusa mogą powodować zaistnienie stanu grożącej niewypłacalności lub upadłości wielu podmiotów i doprowadzić do zachowań takich podmiotów spełniających znamiona czynu zabronionego z art. 300 §1 kk, a w przypadku wydania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego z art. 300 §2 kk.

Zauważyć również należy, że wprowadzone przepisy związane z sytuacją epidemiologiczną mogą powodować zmniejszoną liczbę wniosków o ogłoszenie upadłości wobec zawieszenia obowiązku złożenia takiego wniosku mimo spełnienia przesłanek w tym zakresie i zwiększoną liczbę spraw o przeprowadzenie uproszczonego postępowania restrukturyzacyjnego wobec wprowadzenia nowego, uproszczonego trybu restrukturyzacji. Ponadto przyznana przedsiębiorcom pomoc publiczna mająca na celu zmniejszenie negatywnych skutków koronawirusa spowodowała tzw. „lukę niewypłacalności”, napędzaną również przez podmioty znajdujące się w złej sytuacji finansowej jeszcze przed ogłoszeniem stanu epidemii. Wraz z nadejściem obowiązku zwrotu przyznanej pomocy publicznej lub pogorszeniem się sytuacji ekonomicznej na przykład na skutek kolejnych obostrzeń wprowadzonych w związku z epidemią, ujawniać się będzie w statystykach zwiększona liczba podmiotów niewypłacalnych. Przyznana pomoc publiczna tymczasowo polepszyła płynność finansową przedsiębiorców, co nie oznacza, że podmioty te nie znajdują się obecnie w stanie grożącej niewypłacalności lub upadłości albo w stanie niewypłacalności (np. w ujęciu bilansowym albo nawet płynnościowym, jeśli pomoc publiczna okaże się niewystarczająca czy zabraknie środków w przypadku obowiązku jej zwrotu).

W związku z problematyką przedstawioną w przedmiotowej pracy badawczej konieczne jest również jak najszybsze wprowadzenie przez ustawodawcę sprawnych narzędzi umożliwiających stronom stosunków zobowiązaniowych weryfikację kontrahentów oraz

wprowadzenie we własnym zakresie przez takie podmioty wewnętrznej procedury *compliance* w celu zapobiegnięcia i zmniejszenia liczby przestępstw przeciwko wierzycielom.

Podkreślenia wymaga, że ujęta w tytule dysertacji epidemia wirusa SARS-COV-2 ukazuje również szerszy problem, a mianowicie jak zachwiania w gospodarce mogą wpływać na przestępczość gospodarczą. Analiza wpływu epidemii SARS-COV-2 nie ma zatem charakteru przemijającego, bowiem zagadnienie stanowi jedynie przykład zdarzenia, które może wpływać na destabilizację sytuacji ekonomicznej i zachowania podmiotów stosunków zobowiązaniowych, które mogą naruszać interesy wierzycieli. Istotne bowiem jest, że zaburzenia w funkcjonowaniu gospodarki wywołane m.in. wystąpieniem epidemii, mogą wpływać na zwiększoną liczbę przestępstw gospodarczych. Z tego względu w pracy badawczej dokonano również analizy czy sytuacja gospodarcza i sytuacja ekonomiczna danych podmiotów może wpływać na ich zachowania przestępne.

Rozprawa doktorska składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów oraz zakończenia. W rozdziale pierwszym wskazano przedmiot i cel badań, problemy badawcze, hipotezy, metody, techniki oraz narzędzia badań, a także przebieg badań oraz organizację pracy. W rozdziale tym przedstawiono również charakterystykę fenomenologicznej analizy przepisów prawa, co częściowo uzasadnia wybór tytułu niniejszej pracy badawczej. Rozdział drugi zawiera zagadnienia wstępne dotyczące ogólnej charakterystyki przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu, w tym przestępstw przeciwko wierzycielom, wpływu warunków ekonomicznych na przestępczość gospodarczą, wpływu epidemii koronawirusa na przestępczość w innych krajach, a także porusza tematykę zasady subsydiarności prawa karnego w zakresie ww. przestępstw i fenomenu przestępstw gospodarczych. W rozdziale trzecim zastosowano metodę historyczną, dzięki której dokonano analizy nieobowiązujących już aktów prawnych w zakresie odnoszącym się do przestępstw na szkodę wierzycieli oraz wskazano przepisy będące odpowiednikami przestępstw z art. 300 §1 i §2 kk. Z kolei rozdział czwarty zawiera analizę znamion przestępstw stypizowanych w art. 300 §1 i §2 kk. Opisany został przedmiot ochrony, podmiot czynu zabronionego, strona podmiotowa i przedmiotowa czynu, przesłanka udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia wierzyciela, kwestia zagrożenia niewypłacalnością lub upadłością. W rozdziale tym zawarto również opis kar i innych środków reakcji prawnokarnej. Dodatkowo w rozdziale tym znaleźć można analizę dotyczącą odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za przestępstwa będące przedmiotem niniejszych badań. Z kolei rozdziały piąty i szósty zawierają w znacznej części kwestie praktyczne i opisują wyniki przeprowadzonych badań empirycznych. W rozdziale piątym przedstawiono wyniki analizy dotyczącej uzyskanych danych z prokuratur, Komendy Głównej Policji czy

Ministerstwa Sprawiedliwości. Rozdział ten porusza także kwestie rejestru dłużników – poczynając od Rejestru Dłużników Niewypłacalnych, Centralnego Rejestru Restrukturyzacji i Upadłości aż po Krajowy Rejestr Zadłużonych. Rozdział szósty poświęcony został zagadnieniom związanym z epidemią wirusa SARS-COV-2 oraz jej skutkami na badane przestępstwa na szkodę wierzycieli. W rozdziale tym przeanalizowano przykładowe regulacje, które mogą mieć wpływ na niewypłacalność dłużników oraz przedstawiono wyniki badania przeprowadzonego wśród przedsiębiorców. Zaproponowano również wprowadzenie odpowiednio zmodyfikowanej i dostosowanej do przestępczości przeciwko wierzycielom, regulacji „*Know your Client*” przed nawiązaniem stosunków zobowiązaniowych, która stosowana jest przez podmioty zobowiązane na podstawie ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Powyższe rozdziały uwieńczone są zakończeniem zawierającym wnioski oraz postulaty *de lege ferenda*.

Wybrane metody badawcze potwierdziły w znacznej mierze zauważone problemy badawcze i sformułowane hipotezy, a szczegółowe wyniki badań przedstawione zostały w treści dysertacji. Nie można jednak nie podnieść, że konstrukcja przepisów art. 300 §1 i §2 kk daleka jest od doskonałości, a ponadto skutki ogłoszonego stanu epidemii spowodowały problemy finansowe podmiotów będących stronami stosunków zobowiązaniowych, które zauważalne są m.in. poprzez wzrost liczby postępowań restrukturyzacyjnych. Większa liczba podmiotów zagrożonych niewypłacalnością lub upadłością to również większa liczba potencjalnych sprawców przestępstw z art. 300 §1 i §2 kk, ponieważ stan zagrożenia niewypłacalnością lub upadłością to również ustawowe przesłanki popełnienia właśnie tych czynów zabronionych.

Badania poprzedzające niniejszą dysertację skupiały się głównie na wszystkich przestępstwach przeciwko wierzycielom oraz przeprowadzone były w głównej mierze na początku obowiązywania regulacji dotyczących przestępstw przeciwko wierzycielom, a także nie uwzględniały wpływu epidemii koronawirusa. Nie da się jednak nie zauważyć, że przez ponad 20 lat od uchwalenia przepisu art. 300 kk nastąpiły liczne przemiany gospodarcze i społeczne, a zatem gruntowna analiza obowiązujących przepisów i ich dostosowanie do realiów, szczególnie w obliczu ryzyka zwiększenia się przestępczości w tym zakresie wobec skutków związanych z epidemią SARS-COV-2 stała się konieczna i uzasadniona. W obliczu powyższego niezwykle trafne są również słowa R. Zawłockiego, który podniósł, że „*prawo karne gospodarcze winno być bowiem zmienne tak, jak zmienna jest gospodarka. W przeciwnym*

razie będzie ono jedynie zbiorem niespełnionych życzeń”,¹ a które wpisują się również we wnioski wyciągnięte na kanwie niniejszej pracy badawczej.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Sikala', with a long horizontal flourish extending to the right.

¹ R. Zawłocki, *Prawo karne gospodarcze. System Prawa Handlowego*, tom. 10, wyd. 2, Warszawa 2018, s. 35

Maja Sikorska

Summary of the doctoral dissertation entitled **“Phenomenology of crimes of non-satisfaction of creditor’s claim and non-satisfaction of creditor's claims in enforcement proceedings under Article 300 §1 and §2 of the Penal Code and postulates *de lege ferenda* in the face of the SARS-COV-2 virus epidemic”**, prepared under the supervision of Prof. dr hab. Wojciech Zalewski

The aim of the dissertation is to analyse and evaluate the regulation of the crime of non-satisfaction of creditor's claims under Article 300 §1 of the Penal Code and enforcement non-satisfaction of creditor's claims under Article 300 §2 of the Penal Code, and the practical problems related to the application of these provisions, as well as to analyse and evaluate the impact of economic turbulence on economic crime in respect of the above crimes to the detriment of creditors in view of the state of epidemic threat, which was announced on 14 March 2020 in the territory of the Republic of Poland, followed by state of epidemic. The research also aims to highlight a problem currently overlooked even by the legislator or law enforcement authorities, but which may come to light particularly strongly in the following years. The research also seeks to draw attention to the problem of the so-called “insolvency gap” and to cause the quickest possible reaction of the legislator and the entities which are parties to the contractual relations to implement amendments reducing the effects of restrictions and regulations introduced as a result of the epidemiological emergency on economic crime.

The issue of the research paper was based primarily on the main hypothesis, which states that the consequences of the outbreak of the SARS-COV-2 coronavirus may result in an increased number of crimes to the detriment of creditors stipulated in Articles 300 §1 and §2 of the Penal Code in the future, while the construction of the above mentioned provisions may in practice still cause difficulties in bringing perpetrators to criminal responsibility. On the other hand, the detailed hypotheses state that the content of provisions of Article 300 §1 and §2 of the Penal Code raises numerous doubts among the representatives of the doctrine and law enforcement authorities, in particular as regards the elements of a prohibited act, including the moment from which a given entity may incur criminal liability, as a result of which the protection of creditors under penal law may not be fully effective. Moreover, taking into account that offences under Article 300 §1 of the Penal Code are relatively often prosecuted upon aggrieved party’s’ motion, it may as a result translate into a greater number of proceedings

as well as final and non-appealable convictions in relation to the crime under Article 300 §2 of the Penal Code than under Article 300 §1 of the Penal Code, which may result the existence of a “dark number” of crimes under Article 300 §1 of the Penal Code. A specific hypothesis is also put forward that the construction of provisions of Article 300 §1 and §2 of the Penal Code may cause a decrease in the number of initiated proceedings thereunder and consequently, avoidance of responsibility by perpetrators of these crimes. Furthermore, the currently applicable provisions are not fully effective in terms of incurring liability by collective entities for crimes under Article 300 §1 and §2 of the Penal Code and require amendment, i.a., due to the barrier constituting the obligation to issue a prejudicial ruling against a natural person.

Detailed hypotheses also concern the impact of the coronavirus epidemic on crimes stipulated in Article 300 §1 and §2 of the Penal Code. One of the specific hypotheses states that the epidemiological situation may result in disturbances in the functioning of the economy, which in turn may affect crimes against creditors. Interference of the legislator in the economy may contribute to changes in the number of crimes against creditors. Subsequently, the effects of the introduced regulations, including the restrictions related to the announced outbreak of the coronavirus, may cause the state of threatened insolvency or bankruptcy of many entities and lead to the behavior of such entities fulfilling the prerequisites of the prohibited act under Article 300 §1 of the Penal Code, and in case of a court or other state body issuing a ruling under Article 300 §2 of the Penal Code.

It should also be noted that the introduced provisions related to the epidemiological situation may result in a reduced number of bankruptcy motions due to the suspension of the obligation to file such a motion despite the fulfilment of prerequisites in this respect and an increased number of cases for conducting simplified restructuring proceedings due to the introduction of a new simplified restructuring procedure. In addition, the public aid granted to entrepreneurs to mitigate the negative effects of the coronavirus caused a so-called “insolvency gap”, also fuelled by entities in a bad financial situation even before the epidemic was announced. With the deadline to repay the granted public aid approaching, or the economic situation deteriorating, for example as a result of introducing further restrictions due to epidemic, an increased number of insolvent entities will become apparent in the statistics. The granted public aid has temporarily improved the liquidity of entrepreneurs, which does exclude the possibility that these entities are currently in a state of threatened insolvency or bankruptcy, or in a state of insolvency (e.g. in terms of the balance sheet or even liquidity, if the public aid proves to be insufficient or lacks funds in the event of the obligation to return it).

In connection with the issues presented in this research work, it is also necessary for the legislator to introduce, as soon as possible, efficient tools enabling parties to contractual relations to verify their counterparties, and for such entities to introduce internal compliance procedures on their own in order to prevent and reduce crimes against creditors.

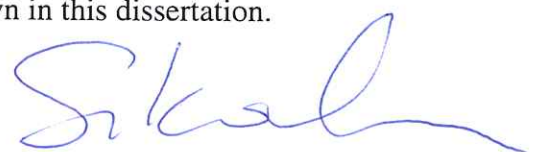
It should be emphasized that the SARS-COV-2 epidemic mentioned in the title of the dissertation also reveals a broader problem, namely how turbulences in the economy may affect economic crime. The analysis of the impact of the SARS-COV-2 epidemic is therefore not of a transient nature, as the issue is only an example of an event that may destabilize the economic situation and the behavior of parties to contractual relations, which may infringe interests of creditors. It is important that disturbances in the functioning of the economy caused, i.a., by the occurrence of an epidemic, may result in an increased number of economic crimes. For this reason, the research paper also analyses whether the economic situation and the business situation of given entities may influence their criminal behavior.

The dissertation consists of an introduction, six chapters and a conclusion. The first chapter indicates the subject and aim of the research, research problems, hypotheses, methods, techniques and research tools, as well as the course of the research and organization thereof. It also presents the characteristics of the phenomenological analysis of legal regulations, which partly justifies the choice of the title of this research paper. The second chapter contains introductory issues concerning the general characteristics of crimes against economic turnover, including crimes against creditors, the impact of economic conditions on economic crime, the impact of the coronavirus epidemic on crime in other countries, and also touches on the principle of subsidiarity of criminal law in the above-mentioned crimes and the phenomenon of economic crime. The third chapter uses the historical method to analyse legal acts no longer in force relating to crimes detrimental to creditors, and indicates provisions of law constituting equivalents of those regulating crimes under Article 300 §1 and §2 of the Penal Code. Chapter four contains an analysis of the features of a prohibited act pursuant to Article 300 §1 and §2 of the Penal Code. It describes the subject of protection, the subject of the prohibited act, the subjective and objective sides of the act, the premise of preventing or depriving the creditor of satisfaction, and the issue of the threat of insolvency or bankruptcy. The chapter also contains a description of penalties and other means of response to criminal violations. In addition, the chapter contains an analysis of the responsibility of collective entities for the crimes constituting subject hereof. Finally, chapters five and six are, to a large extent, devoted to practical issues and describe the results of empirical research. The fifth chapter presents the results of the

analysis concerning the data obtained from the prosecutor's offices, the Police Headquarters and the Ministry of Justice. The sixth chapter is focused on issues related to the SARS-COV-2 virus outbreak and its effects on investigated crimes against creditors. The chapter analyses examples of regulations that may affect debtors' insolvency and presents the results of a business survey. It also proposes the introduction of a "Know your Client" regulation, suitably modified and adapted to crimes against creditors, prior to the establishment of the contractual relationship, which is applied by obliged entities under the Act of 1 March 2018 on the prevention of money laundering and terrorist financing. The above chapters are summarized with a conclusion and *de lege ferenda* postulates.

The chosen research methods have to a large extent confirmed the noticed research problems and formulated hypotheses, and the detailed research results have been presented in the dissertation. However, it cannot be ignored that the construction of provisions of Article 300 §1 and §2 of the Penal Code is far from perfect and, moreover, the effects of the announced epidemic caused financial problems of entities which are parties to contractual relations, noticeable, i.a., through the increase in the number of restructuring proceedings. A greater number of entities at risk of insolvency or bankruptcy also means a greater number of potential perpetrators of crimes under Article 300 §1 and §2 of the Penal Code, because the state of risk of insolvency or bankruptcy also constitute statutory prerequisites for committing these prohibited acts.

The research conducted prior to this dissertation was in fact of general approach and took into account all crimes against creditors. Moreover, it was mainly conducted when the regulation of crimes against creditors came into force, and did not take into account the impact of the coronavirus epidemic. However, it cannot be ignored that in the more than 20 years since the enactment of the provision of Article 300 of the Penal Code numerous economic and social transformations have taken place, and therefore a thorough analysis of the regulations in force and their adaptation to reality, especially in the face of the risk of an increase in crime in this area in view of the effects associated with the SARS-COV-2 epidemic, has become necessary and justified. In the light of the above, the quotation by R. Zawłocki, who stated that "*economic criminal law should be as changeable as the economy is. Otherwise, it will only be a collection of unfulfilled wishes*",¹ is also in line with the conclusions drawn in this dissertation.

¹ R. Zawłocki, *Prawo karne gospodarcze. System Prawa Handlowego*, vol. 10, ed. 2, Warsaw 2018, p. 35